



Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 3, Sayı: 12, Aralık 2017, s. 674-685

Akın KARAKUYU

Mustafa Kemal Üniversitesi, Antakya Meslek Yüksekokulu, karakuyuakin@gmail.com

ENGELLİ BİREYLERİN BAKIŞIYLA ÇALIŞMA VE GÜNLÜK HAYAT-TAKİ ENGELLİ SORUNLARI

Özet

Bu çalışmanın amacı engellilerin iş hayatında ve günlük hayatta karşılaştıkları problemleri ve bu problemlerin çözümü konusunda onların beklentilerini belirlemektir. Çalışma nitel bir çalışmadır. Çalışma grubunu çalışma hayatında yer alan ve çalışmaya gönüllü olarak katılan sekiz engelli oluşturmaktadır. Araştırmada veriler araştırmacı tarafından hazırlanan açık uçlu dört sorudan oluşan görüşme formu ve ses kayıt cihazı ile toplanmıştır. Araştırmanın yöntemi yarı yapılandırılmış görüşme olup, veriler betimsel analiz ile analiz edilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre engellilerin çalışma ve günlük hayatta karşılaştıkları problemler; ulaşım konusundaki fiziksel düzenlemeler, önyargı ve fazla korumacı davranma. Engellilerin bu sorunlar karşısındaki beklentileri; empati eksikliği, çevresel düzenlemelerin iyileştirilmesi ve onlara fırsat eşitliği sunulmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Engelli Bireyler, Engelli Bireylerin Sorunları, Çalışma Hayatı, Günlük Hayat

WORKING AND DAILY LIFE DISABLED PROBLEMS THROUGH THE VIEWS OF DISABLED INDIVIDUALS'

Abstract

The aim of this study is to determine that disableds face to face problems in working and daily life and their expectations about the solution of these problems. The study is a qualitative study. The working group consist of eight disabled people who participate on the working life and voluntarily participate in the work. In the working, datas has been collected by the researcher with four open-ended questions and voice recorder. The method of the study is semi-structured interview. The datas were analyzed descriptive analysis technique. According to the results of the research, disableds face to face problems in working and daily life: physical arrangements on transportation, overprotective behavioring and prejudice. The disableds expectations; lack of empathy, improvement of environmental regulations and equal of opportunity.

Keywords: Disabled Individuals, Disabled Individuals Problems, Working Life, Daily Life

1-GİRİŞ

İnsanların bazıları doğumdan önce, bazıları doğarken ve bazıları ise doğduktan sonraki birtakım sebeplerden dolayı meydana gelen engelleri nedeniyle diğer insanlara göre dezavantajlı duruma gelebilirler. Her toplumda bu dezavantajlı özel gruplara rastlanabilir. Devletlerin bu dezavantajlı gruplara sağladıkları avantajlar o ülkelerin gelişmişliği ile doğru orantılıdır.

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanununun 3/c maddesinde “Engelli, doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle normal yaşamın gereklerine uymama durumunda olup; korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyacı olan kişiyi” olarak tanımlanmaktadır. Bir başka tanımda engelli “vücudunda eksik veya kusuru olan” şeklinde tanımlanmıştır (TDK).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'nün verilerine göre dünya da bir milyardan fazla insan engellidir ve bu sayı dünya nüfusunun yaklaşık %15'ini oluşturmaktadır. Ülkemizde ise TÜİK'in 2011 Nüfus ve Konut Araştırması sonuçlarına göre; görme, duyma, konuşma, yürüme, merdiven çıkma veya inme, bir şey taşıma veya tutma ve yaşlılarına göre öğrenme, basit dört işlem yapma, hatırlama veya dikkatini toplama gibi işlevlerden en az birinde çok zorlandığını veya hiç yapamadığını belirten kişi sayısı 4 milyon

882 bin 841'dir. Bir başka ifadeyle 2011 yılında toplam nüfusun %6,6'sının en az bir engeli vardır. Cinsiyet dağılımına göre bakıldığında ise en az bir fonksiyonda zorluk yaşadığını veya hiç yapamadığını belirtenlerin %42,8'i erkek, %57,2'si ise kadındır(TÜİK,2015).

Engellilerin hayata daha sıkı sıkıya bağlanmaları temel insan haklarından yararlanabilmeleri ve her şeyden önemlisi pasif durumdan aktif duruma geçerek üreten ve mutlu bireyler olarak ülke değerlerine katkıda bulunur hale gelmelerini sağlayabilmek çağdaş devletlerin anayasal öncelikleri arasında yer almıştır (Blau ve Abramovitz, 2003: 282).

Engellilerle ilgili atılan adımlarda engellilerin sosyal boyutu ihmal edilerek, yalnızca tıbbi açıdan olaya yaklaşmış bu ise engelli insanların farklı oldukları yolundaki anlayışın ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamış, böylece engelli insanların diğer insanlarla bütünleşmesinden ziyade farklılıklarını öne çıkaran geçici ve anlık çözümlere odaklanılmıştır. Oysaki engelli bireylerin ihtiyaçları yalnızca tıbbi ve fiziksel düzenlemelerle ilgili boyutları değil en az bunun kadar sosyal ve psikolojik boyutları da içermektedir(Özbulut ve Özgür Sayar, 2009:60).

Günlük hayatta engeller çok çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bunları hukuki düzenlemelerin yetersizliği, bu düzenlemelerin etkili bir şekilde uygulanamaması, fiziki çevrede gerekli düzenlemelerin yapılmaması, toplumsal zihniyet ve bakış açısı, eğitim, çalışma, bakım ve tedaviyle ilgili aksaklıklar olarak sayabiliriz(Sürmen, 2004; Burcu, 2007; Karataş, K. ve Gökçe E.Ç., 2010; Öztürk, 2011). Ülkemizde engellilerin özellikle toplumla bütünleşme, eğitim, yaşanan çevrenin fiziksel yapısı, ulaşım ve maddi sorunlar yaşadıkları bilinmektedir(Yiğit, Yaşar ve Tayfur, 2012).

Engelli bireylerin sorun yaşadıkları alanlardan biride iş hayatıdır. 4857 sayılı İş Kanununun 30.maddesine göre; işverenler, elli veya daha fazla işçi çalıştırdıkları özel sektör işyerlerinde %3 engelli, kamu işyerlerinde ise %4 engelli çalıştırmakla yükümlüdürler.

Türkiye İş Kurumu(İŞKUR) verilerine göre, Kamu kurumlarında ve özel sektörde engelli kotasından başvuru yapan ve istihdam edilen işçilerin yıllara göre dağılımı tablo 1 de verilmiştir.

Tablo 1: Kamu kurumlarında ve özel sektörde engelli kotasından başvuru yapan ve istihdam edilen işçilerin yıllara göre dağılımı

YILLAR	BAŞVURU	İŞE YERLEŞTİRME		
		KAMU	ÖZEL	TOPLAM
2016	79.321	236	14.795	15.031

2015	65.255	258	20.197	20.455
2014	77.632	232	26.118	26.350
2013	76.235	287	34.189	34.476
2012	83.955	398	35.133	35.531

Kaynak: İŞKUR

Engellilerin iş hayatına aktif olarak katılması ülke ekonomisine ve aile ekonomisine katkıda bulunmaları onlar için hem yeni bir sosyal ortam oluşturacak hem de kendilerini atıl durumda hissetmemelerini sağlayacaktır. Genç ve Çat (2013:361)'e göre, Çalışmak, üretime katılmak, toplumsallaşmak, gelir sağlamak, aile ortamı kurmak, dikkate alınmak, başkalarına ve topluma yararlı olmak, yetenek, kapasite ve becerilerini kullanmak, evden dışarı çıkmak, arkadaş ilişkileri geliştirmek ve kendine yeterli hale gelmek engellilerin özlemleridir. İş hayatı ve genel istihdam alanları engellilere bu fırsatı sağlamaktadır. İstihdam alanlarının açılması engellilerin sosyalleşme düzeylerine önemli katkılar sağlayacaktır.

Engelliler için çalışma hayatındaki zorluklardan biriside diğer çalışanların veya yöneticilerin ön yargılı yaklaşımları olabilir. Bu tutum ise engellilerin işi bırakmasına kadar varan bir durumla sonuçlanabilir. Engellilerin iş gücüne katılması, günlük yaşamı, geliri ve ekonomik standartları, topluma katılımları kendi kimlikleri ile ilgili problemlerin ortadan kalkmasını sağlayacaktır(Burström, 2010).

Gelişmiş ülkelerde genellikle engellilerin istihdamından önce onları koruyucu birtakım tekniklerden yararlanılabilir. İşe girme önceliği, evde çalışma imkanı, korumalı istihdam, ülke genelinde seçilecek bazı işlerin sadece engellilerin istihdamı için ayrılması bu tekniklerden bazılarıdır(Zaim Gökbay, Ergen ve Özdemir, 2011:3).

2- MATERYAL YÖNTEM

2.1- Araştırma Yöntemi

Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile yapılmıştır.

2.2-Örnekleme

Çalışma grubunu çalışma hayatına aktif olarak katılan sekiz engelli çalışan oluşturmaktadır. Çalışmaya katılan engellilere çalışma hakkında bilgi verilmiş ve gönüllülük esasına dayalı olarak çalışma yapılmıştır.

2.3- Veri Toplama Araçları

Araştırmada, engellilerin günlük ve çalışma hayatındaki karşılaştığı sorunları belirlemek amacıyla hazırlanan bir genel araştırma sorusu ve dört alt araştırma sorusu ile veriler toplanmıştır. Sorular açık uçlu olarak hazırlanmıştır.

2.4- Verilerin Toplanması

Veriler engelli çalışanlardan gönüllülük esasına göre toplanmıştır. Engelli çalışanlara alt araştırma soruları sorulmuş ve izinleri alınarak ses kayıt cihazı ile daha sonra deşifre yapabilmek amacıyla verdikleri cevaplar kaydedilmiştir.

2.5- Verilerin Analizi

Verilerin analizi için betimsel analiz yapılmıştır. Betimsel analiz üç aşamada yapılmıştır. Birinci aşamada veri analizi için bir çerçeve oluşturulmuş veriler iki alt araştırma sorusu altında sınıflandırılmıştır. İkinci aşamada ise veriler belirlenen iki başlığa göre okuyup sınıflandırılmıştır. Üçüncü aşamada sınıflandırılan veriler tanımlanıp yorumlanmıştır.

3-BULGULAR

Araştırmada elde edilen bulgular şöyledir:

Tablo 2: Engelli bireylerin alt araştırma sorularına verdikleri cevapların sınıflandırılması

Alt Araştırma Soruları	
Engelli bir birey olmanın yaşamınıza etkileri nelerdir?	-Hayata Bir Sıfır Yenik Başlamak -Fazla Korunmacı Davranılması -Girilen Her Ortamda Tüm Bakışları Üzerinizde Hissetmek -İnsanların Bakışlarında Acıma Duygusunu Hissetmek
Engelli bir birey olarak çevrenizde karşılaştığınız zorluklar nelerdir?	-Ulaşım Sıkıntısı -Birilerine Muhtaç ve Zavallı Görünme -Önyargılı Davranılması
Engelli bir birey olarak çalışma hayatınızda karşılaştığınız zorluklar nelerdir?	-Ulaşım Sorunu -Basit İşler Verilmesi -Özrün Sürekli Dile Getirilmesi

	-Amirlerin Anlayışsızlığı
Engelli bir birey olarak karşılaştığınız zorluklara karşı beklediğiniz çözümler nelerdir?	-Çevre ve Araç Düzenlemesi -Çalışılan Alanların Fiziksel Düzenlenmesi -Fırsat Eşitliği

Tablo 3: Birinci alt araştırma sorusuna bireylerin verdiği cevapların sınıflandırılması

1. Alt Araştırma Sorusu	Bireylerin cevaplarının sınıflandırılması
Engelli bir birey olmanın yaşamınıza etkileri nelerdir?	-Hayata Bir Sıfır Yenik Başlamak -Fazla Korunmacı Davranılması -Girilen Her Ortamda Tüm Bakışları Üzerinizde Hissetmek -İnsanların Bakışlarında Acıma Duygusunu Hissetmek

Hayata Bir Sıfır Yenik Başlamak;

“ Engelli bir birey olarak dünyaya gelmişim. Her şeyden önce bir sıfır yenik başlıyorsun hayata...”

“Doğuştan engelliyim. Diğer insanlardan farklı olduğun duygusuna kapılıyor insan, diğer insanlara göre hayatta bir sıfır yeniksin...”

“Eşim benden su istediğinde elimin ulaştığı yerde bardak yoksa eşime su götürmüyorum. Daha ne olsun...”

Fazla Korunmacı Davranılması;

“Engelli olduğum için ailem sürekli yanımda koruma içgüdüsüyle beni yalnız bırakmıyorlar”

“Dışarıya her çıkışında mutlaka yanımda biri oluyor ve yalnız kalamıyorum. Sebep bana zarar gelmemesi.”

“Tekerlekli sandalyede olduğum için malum yollarımız kötü olduğu için düşebilirim düşüncesi var çevremdeki insanlarda.”

Girilen Her Ortamda Tüm Bakışları Üzerinizde Hissetmek;

“Bir cafeye gidip oturuyorum. Bir müddet sonra herkesin gözü kolumdaymış gibi geliyor bana.”

“İnsanlar bana bakmasa bile bakıyormuş hissi oluşuyor”

“İnsanların kaçamak bakışlarını fark ediyorum sürekli.”

İnsanların Bakışlarında Acıma Duygusunu Hissetmek;

“Acıyan gözlerle bana bakılıyor”

“İnsanlar bana baktığında gözlerindeki acıma duygusunu hissedebiliyorum”

Tablo 4: İkinci alt araştırma sorusuna bireylerin verdiği cevapların sınıflandırılması

2. Alt Araştırma Sorusu	Bireylerin cevaplarının sınıflandırılması
Engelli bir birey olarak çevrenizde karşılaştığınız zorluklar nelerdir?	-Ulaşım Sıkıntısı -Birilerine Muhtaç ve Zavallı Görünme -Önyargılı Davranılması

Ulaşım Sıkıntısı;

“İstedğim yerlere gitmekte zorlanıyorum uygun araç bulamıyorum.”

“Ulaşım sıkıntısı çektiğim anlar oluyor. Yolların bozuk olması ya da hava koşullarından dolayı gitmek istediğim yere zamanında gidemiyorum”

Birilerine Muhtaç ve Zavallı Görünme;

“Tek elim olduğu için çay şekerimi dahi açıp veriyorlar yapamayacağımı düşünüp, oysa ben yapıyorum.”

“Tekerlekli sandalyemi yitmek için arkamda hemen biri oluyor.”

“Tek başıma bir şeyler yapamıyorum, yapmama müsaade edilmiyor.”

Önyargılı Davranılması,

“İnsanlar bir şeyleri başarabileceğime inanmıyorlar.”

“Özellikle kadın erkek ilişkileri açısından çok büyük önyargıları var. Aynı zamanda arkadaşlıkta da”

Tablo 5: Üçüncü alt araştırma sorusuna bireylerin verdiği cevapların sınıflandırılması

3. Alt Araştırma Sorusu	Bireylerin cevaplarının sınıflandırılması
Engelli bir birey olarak çalışma hayatınızda karşılaştığınız zorluklar nelerdir?	-Ulaşım Sorunu -Özrün Sürekli Dile Getirilerek Basit İşler Verilmesi -Amirlerin Anlayışsızlığı

Ulaşım Sorunu;

“Her gün ailemden biri işe getirip çıkışta alıyor beni. Çünkü toplu taşıma araçlarına binemiyorum.”

“Tekerlikle sandalyede olduğumu gören otobüs şoförleri beni görmezlikten gelip durmuyorlar.”

“Engelli kartı kullandığımız toplu taşıma araçlarında şoförün tepkisiyle karşılaşıyorum. Bu kart sizin mi deyip kartı incelemek için istiyorlar.”

Özrün Sürekli Dile Getirilerek Basit İşler Verilmesi;

“Yapabileceğim işlerden çok yapamayacağımı düşünüp beni yormamak ve üzmemek adına daha basit işler veriliyor.”

“İş verilecekken özrüm bir an akıllarına geliyor ve yapamayacağımı düşünüp işi vermekten vazgeçiyorlar.”

“Sen taşıyamazsın, sen getiremezsin denerek iş hayatımda pasif duruma düşürülüyorum. Böylece işi öğrenmem de engellenmiş oluyor.”

“ Sen zaten engellisin senin için bu iş bulunmaz bir lütuf olmuş.”

Amirlerin Anlayışsızlığı;

“Sabahları işe geciktiğimde hemen amirim zamanında gelmem konusunda uyarıyor.”

“Rahatsızlanıp rapor alıp işe gitmediğimde amirlerime inandırıcı gelmiyor ve imalı sözler söyleniyor. Bilinçli olarak işe gelmediğim, rapor aldığım gibi.”

“İzin konusunda sıkıntı yaşıyorum en çok. İzne ihtiyacım olduğunda stres içerisinde amir odasına gidiyorum.”

“Telefonla söylenecek basit bir istek için dahi amirim odasına çağırıyor.”

“Nereden, nasıl, hangi dereceyle mezun olduğuna bakılmaksızın seni daha pasif işlere veriyorlar.”

Tablo6: Dördüncü alt araştırma sorusuna bireylerin verdiği cevapların sınıflandırılması

4. Alt Araştırma Sorusu	Bireylerin cevaplarının sınıflandırılması
Engelli bir birey olarak karşılaştığınız zorluklara karşı beklediğiniz çözümler nelerdir?	-Çevre ve Araç Düzenlemesi -Çalışılan Alanların Fiziksel Düzenlenmesi -Fırsat Eşitliği

Çevre ve Araç Düzenlemesi;

“Yolların bir an önce fiziki yapıda düzenlenmesi gerekiyor.”

“Özellikle toplu taşıma araçlarında rahat binebilmek amaçlı aparatlar ve teçhizatlar bulundurulmalı.”

Çalışılan Alanların Fiziksel Düzenlenmesi;

“İş yerinde özellikle lavabolarda duvarlarda tutacak aparatlarının yapılması gerekiyor.”

“Günlük işler için kullanılan araç ve gereçlere rahat ulaşılmasının sağlanması gerekir.”

“Bina giriş-çıkışlarında problem yaşanmaması için rampa ve rampa kenarlarında korkuluk olması gerekiyor.”

Fırsat Eşitliği;

“Çalışma ortamında kendimi gösterebilmem ve kanıtlayabilmem için fırsat verilmesi gerekiyor.”

“İş yeri çalışanlarının ve amirlerinin engelli personele bakış açısının değişmesi gerekir.”

“Engelli olarak çalışan insanlara işe yaramaz gözüyle bakılmayıp yararlı olabilmek amacıyla iş öğretilmeli.”

4-SONUÇ

İnsanların bazı noktalarda diğer insanlara nazaran belirli engellerinin olması onların hem günlük hayatta hem de iş hayatında bir takım problemler yaşamasına neden ola-

caktır. Devletlerin ve toplumun bu problemlerin aşılmasında duyarlı ve önleyici bir yaklaşım sergilemesi gerekecektir. Engelli bireylerin yaşadığı çevrede karşılaştığı zorluklar vardır. Toplu taşıma alanlarının ve araçlarının engellilerin kullanabileceği şekilde düzenlenmemesi veya bu yerlerde engellilere bazı önceliklerin tanınmaması bir yerden bir yere giderken ulaşım sıkıntısı yaşamalarına neden olacaktır. Yaşadıkları bu sıkıntılar sonucu engelliler kendilerini diğer insanlara karşı muhtaç hissetmesine veya kendilerini zavallı görmelerine neden olabilecektir. Bu durum ise onların kendilerini hayattan ve toplumsal yaşamdan soyutlamasına neden olabilecektir. Oysaki engelli bireyler hayatın ve toplumun içinde var olduğu sürece daha mutlu daha üretken hissetmelerini kılacaktır. Engelli bireylerin çevrelerinde yaşadıkları bir diğer problem ise insanların kendilerine önyargılı bakmalarıdır. Bu insanlara önyargılı bakmak onların engellerini aşma konusunda kendilerini daha zayıf hissetmelerine neden olacaktır.

Engelli bir birey olarak yaşamının engellilerin yaşamına birçok etkisi vardır. Engelli bireylerin birçoğu diğer insanlardan kendilerini eksik olarak görmeleri kendilerinin bir şey istediklerinde engellerinden dolayı yapamamaları hayata bir sıfır yenik başladıkları hissine kapılmalarına neden olmaktadır. Engelli insanları karşılaştıkları bazı durumlarda kendi başlarına problemi aşma konusunda cesaretlendirmek gerekir. Aksi durumda fazla korumacı bir tutum sergilemek kendilerini eksik görmelerine sebep olacaktır. Engelli insanlara yönelik hayatın bütün alanlarında yapılacak birçok görünür düzenlemeler diğer insanların da günlük yaşantıda engelliler konusunda normalleşmelerini ve onları hayatın içinden bireyler olarak görmelerini ve kabullenmelerini sağlayacaktır. Bu ise engellilerin girdikleri her hangi bir ortamda diğer insanların tüm bakışlarını üzerlerinde hissetmelerini veya insanların bakışlarında acıma duygusunu hissetmelerini ortadan kaldıracaktır.

Engelli bireyler çalışma hayatında var olduğu ve üretime katıldıkları sürece, ekonomik anlamda ihtiyaçlarını karşılayabilecek gelir elde etmelerine, kendilerini atıl değil de topluma daha faydalı hissetmelerine, boş vakitlerini değerlendirmelerine ve engellerini unutup daha çok sosyalleşen bireyler olmalarını sağlayacaktır. Fakat engellilerin iş hayatında yaşadıkları bir takım problemler vardır. İş yerine ulaşımın ve ya iş ortamındaki ulaşımın engelliler dikkate alınmadan düzenlenmesi onların işe veya iş yerinde bir yerden diğer bir yere ulaşmaları konusunda sıkıntı yaşamalarına neden olmaktadır. Ayrıca engellilerin bilgi, beceri ve kapasitelerinin göz önüne alınmadan yapamaz düşüncesi ile veya aşırı korumacı tutumla yaklaşılması nedeniyle basit işler verilmesi onların kendilerini işe yaramaz ve daha pasif konuma çekmelerine neden olmaktadır. Bir diğer sorun ise iş sahiplerinin anlayışlı bir yaklaşım sergilememeleridir. Bu sorun daha çok onları liyakatlerine göre görevlendirmemeleri veya engelleri konusunda izin ve rapor almaları gereken durumlarda inandırıcı bulmamalarıdır. İş sahiplerine çalışan

engellilerle ilgili olarak iletişim konusunda eğitim verilmesi bu sorunun önüne geçilmesini sağlayabilir.

Engelli bireylerin çalışma ve iş hayatında karşılaştıkları birçok zorluk karşısında beledikleri bir takım çözümler vardır. Engellilerin karşılaştıkları en büyük sorunun ulaşım sorunu olduğunu düşünebiliriz bu sorun karşısında yapılacak çevre ve araç düzenlemeleri ile sorunun aşılması sağlanabilir. Ayrıca engellilerin çalışma ortamlarında daha rahat çalışabilmeleri için kolaylaştırıcı fiziksel düzenlemelerin yapılması gerekir. Engelli bireyler için hem günlük hem de iş hayatında fırsat eşitliği sağlamak gerekir. Onları engellerine göre değil de bilgi, beceri, yetenek, ilgi, kabiliyet ve mezuniyetleri gibi bazı özellikleri dikkate alınarak liyakatlerine göre görevlendirme yapmak daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

KAYNAKLAR

- Blau, J. ve Abramovitz, M. (2003). Social Welfare Policy, New York, Published by Oxford University Press, Inc.198 Madison Avenue.
- Burcu, E. (2007). Türkiye’de Özürlü Birey Olma: Temel Sosyolojik Özellikleri ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Burström, B. (2010). Disability and Employment: The Importance of the Diagnosis. European Journal of Public Health, 20(4), 369-373.
- Genç, Yusuf ve Çat, Güldane (2013), Engellilerin İstihdamı ve Sosyal İçerme İlişkisi, Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries) Cilt/Volume: 8, Sayı/Number:1,
- Karataş, K. ve Gökçe E.Ç. (2010), Türkiye’de Engelli Kadın Olmak: Deneyimler ve Çözüm Önerileri. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (The Journal of International Social Research), Volume: 3 Issue: 13 Year: 2010
- Özbulut, Mahmut ve Özgür Sayar, Özge (2009), Bir Sosyal Dışlanma Fotoğrafı* Engelli Bireylerin Toplumla Bütünleştirilmesine Yönelik Tespit, Bilgilendirme ve Veri Tabanı Oluşturma Çalışması (ÖZVERİ-Malatya) Projesi Araştırma Sonuçları, Aile ve Toplum Yıl: 11 Cilt: 5 Sayı: 17 Nisan-Mayıs-Haziran 2009 ISSN: 1303-0256
- Öztürk, M. (2011). Türkiye’de Engelli Gerçeği. Müsiad Cep Kitapları, İstanbul
- Sürmen, Ş. (2004). Ben Sakatlandım. Nüans Arma Yayınları, ISBN:975-7336-3.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2015 <http://www.tuik.gov.tr/> PreHaberBultenleri.do?id=18617

İş ve İşçi Bulma Kurumu (İŞKUR) 2017 <http://www.iskur.gov.tr/kurumsalbilgi/istatistikler.aspx>

Türk Dil Kurumu (TDK), http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a0b2eca2db4c7.63632405

Yiğit, Özge, Yaşar, Songül, Tayfur, Tuğba (2012), Engellilerin yaşadığı zorluklar nelerdir? <http://www.beycan.net/399/engellilerin-yasadigi-zorluklar-nelerdir.html>

Zaim Gökbay, İnci, Ergen, Ahu ve Özdemir, Nesrin(2011), Engelli Bireylerin İstihdamına Yönelik Bir Vaka Çalışması: “Engelsiz Eğitim”

2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2828.pdf>

4857 Sayılı İş Kanunu <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.pdf>